

Hazırlayan: Prof. Dr. Ahmet Aciduman
Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi
Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı

OSMANLI DEVLETİ'NDE TIP

OSMANLI DEVLETİ'NDE TIP

- İslâm kültürü ve yeni fethedilen ülkelerin kültürü ve Türk kültürünün senteziyle ***Osmanlı medeniyeti***
- Bu sentezin en önemli özelliği ***Türk unsuru*** ile ***Türkçe***nin ön planda olması
- Beylikler döneminde başlayan Türkçeleşme hareketi sürmüştü
- Selçukluların aksine dîvânda Türkçe egemen

OSMANLI DEVLETİ'NDE TIP

- I. Klâsik Dönem
 - A. İslâm tabâbetinin devamı olan klâsik dönem (1450-1730)
 - B. Batı tıbbını tanıma ve tercüme dönemi (1730-1827)
- II. Batıya açılış, modernleşme dönemi (1827 ve sonrası)

KLÂSİK DÖNEM

A. İSLÂM TABABETİNİN DEVAMI OLAN KLÂSİK DÖNEM

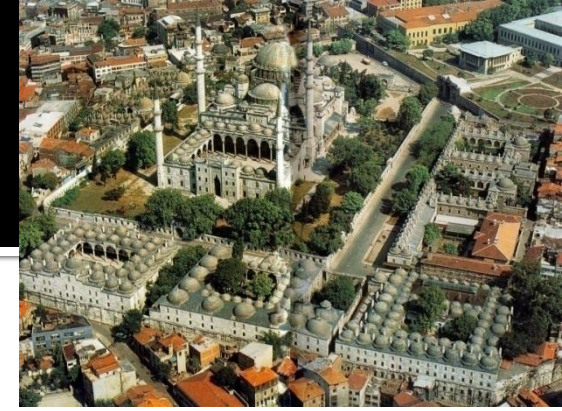
İslâm tababetinin devamı olan Klâsik Dönem Tıp Eğitimi

- Osmanlı Devletinde hekim yetiştirilmesi, diğer İslâm ülkelerinde olduğu gibi
 - A. Dârüşşifâlarda usta-çırak yöntemi
 - B. Tıp medresesinde eğitim
 - C. Özel hocalardan alınan derslerle

Tıp Eğitimi

- Hekimlerin yetiştirilmesi ülkenin çeşitli şehirlerinde bulunan **dârüşşifâ**larda, **usta-çırak ilişkisi** içinde, **teorik ve pratik bilgiler** verilerek
- Hastanelerdeki eğitim hasta başında
- Başarılı olanlara **icâzetname** (diploma)
 - Manisa Dârüşşifâsı, Fatih Dârüşşifâsı ...

Tıp Eğitimi

- ✓ Osmanlı Devleti'nde **hekim yetiştiren ilk tıp medresesi** ve uygulamaların yapıldığı dârü'sşifâ kompleksi, ***Kanuni Sultan Süleyman külliyesinin*** (1557) bir ünitesi
- ✓ Külliye de aklî (felsefî , tabiî), naklî (dinî, edebî) ilimlerin öğrenildiği dört medrese ile bir dârülhadîs ve bağımsız tıp eğitiminin verildiği ***Süleymaniye Tıp Medresesi*** ile uygulama hastanesi ***Süleymaniye Dârü'sşifâsı***

Tıp Eğitimi

- Süleymaniye Tıp Medresesi bir *ih̄tisas medresesi*
- Tıp medresesinden önce, klâsik medrese öğrenimi yapılması gerekli
- Bir müderris nezaretinde sekiz öğrenci (*dânişmend*)
- Bazı *dânişmendler*, eğitimleri sırasındaki performanslarına göre *dârüşşifâlara* ya da *saraya* hekim olarak atanmakta

Tıp Eğitimi

- Tıp eğitiminde mantık ve klâsik tıp kitapları
- Tıbbın temeli olarak kabul edilen *anatomi* ise *Galen* ve *İbn Sînâ*'nın eserlerinden
- Teorik bilgilerin uygulaması *Süleymaniye Dârüşşifâsı*'nda

Tıp Eğitimi

- Hekim yetiştirmenin bir yolu da, öğrencilerin tıp kitaplarını okuyarak, bilgili üstat hekimlerin evlerinde aldıkları derslerle *icâzet alıp*, hastanelerde *pratik yapmak*
 - ✓ Örneğin **Nidâî** (XVI. yy) yaşlı bir hekimden
 - ✓ **Lârendeli Siyâhî** (XVII. yy) Mısırlı bir üstattan

İslâm tababetinin devamı olan Klâsik Dönem Tıp Eğitimi

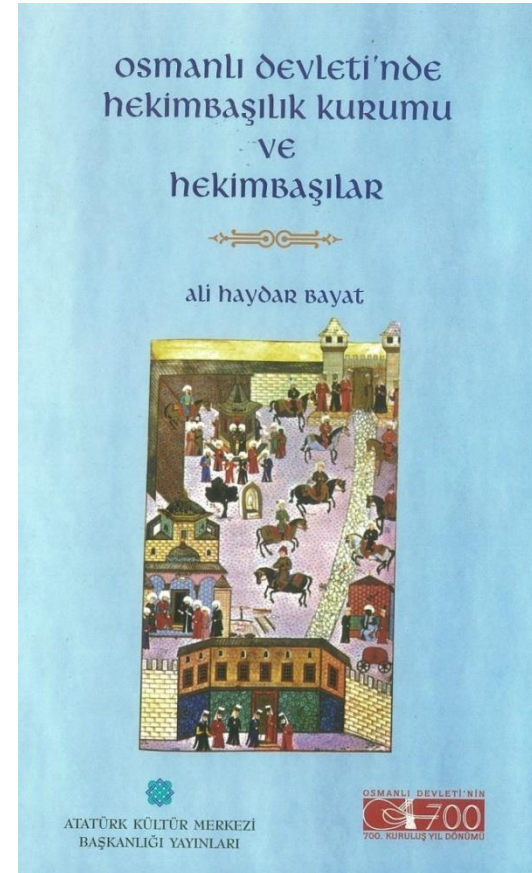
- Hekimlik mesleğini yürütenlerin hiçbir sorumluluğunun olmaması
- Mesleğin yozlaştırılması
- Ehliyetsiz ***mütetabbibler***in (**hekimlik taslayanlar**) halka zarar vermesi nedeniyle
- Hekimler zaman zaman **hekimbaşıl**arın başkanlığında bir jüri tarafından sınava alınmakta
- Başarılı olanlara tabiplik icâzeti verilmekte, başarısız olanlar ise meslekten men edilmekte

İslâm tababetinin devamı olan Klâsik Dönem Hekimbaşılık ve Hekimbaşılar

- ◆ Hekimbaşılık'ın kurumlaşması Sultan II. Bâyezîd döneminde
- ◆ ***Dîvâna (bakanlar kurulu)*** dahil olmadığı halde, ülkenin sağlık politikasını yürütmekte
- ◆ Hekimbaşılar öncelikle hükümdar ailesinin sağlığını korumakla yükümlü

İslâm tababetinin devamı olan Klâsik Dönem Hekimbaşılık ve Hekimbaşılar

- ◆ Padişah yemeklerinin, padişahın tedavisinde kullanılacak ilaçların hazırlanmasına nezaret
- ◆ Sarayın gereksinimi olan mum ve sabunlar hekimbaşılarının formüllerine göre
- ◆ Saraydaki iki eczane ile, beş hastanedeki cerrah, kehhâl ve hekimlerin düzenli çalışmalarını sağlama

İslâm tababetinin devamı olan Klâsik Dönem Hekimbaşılık ve Hekimbaşılar

- Çeşitli şehirlerdeki hastanelerde hekimlerin atama ve görevden alınmaları
- Gerektiğinde hükümdarın emri ile İstanbul ve çevresindeki yerli ve yabancı hekimlerin denetlenmesi ve sınavlarının yapılması
- Başarısızların meslekten uzaklaştırılması
- Muayenehane sayısının belirlenmesi

İslâm tababetinin devamı olan Klâsik Dönem Dârüşşifâlar

- Osmanlı döneminde sağlık hizmeti ve tıp eğitimi veren kurumlar
 - ✓ *Dârüşşifâ*
 - ✓ *Ŗifahâne*
 - ✓ *Bimâristân*
 - ✓ XIX. yy'dan başlayarak *hastahâne*
- *Osmanlı dârüşşifâları*, Selçuklularda olduğu gibi bağımsız bir yapı değil, cami, medrese, imâret, kervansaray, sıbyân okulu gibi üniteleri kapsayan *külliyenin* parçası

Dârüşşifâlar

- ◆ Yıldırım Bâyezid Dârüşşifâsı, *Bursa (1400)*
- ◆ Fatih Dârüşşifâsı, *İstanbul (1470)*
- ◆ II. Bâyezid Dârüşşifâsı, *Edirne (1488)*
- ◆ Hafsa Sultan Dârüşşifâsı, *Manisa (1539)*
- ◆ Haseki Dârüşşifâsı, *İstanbul (1550)*
- ◆ Süleymaniye Dârüşşifâsı, *İstanbul (1557)*
- ◆ Atik Vâlîde Bimârhânesi, *İstanbul (1579)*
- ◆ Sultan I. Ahmed Dârüşşifâsı, *İstanbul (1621)*

İslâm tababetinin devamı olan Klâsik Dönem Şerefeddin Sabuncuoğlu (1386-1468'den sonra)

- ◆ Amasya'da doğmuş , iyi bir eğitim ve öğretimden sonra usta-çırak ilişkisi içinde şehrin önemli hekimlerinden tıp öğrenmiş
- ◆ On dört yıl Amasya Dârüşşifâsı'nda hekimlik yapmış
- ◆ Kastamonu, Bursa ve İstanbul'a gitmiş
- ◆ Arapça, Farsça ve Yunanca bilmekte
- ◆ Pek çok öğrenci yetiştirmiş
 - ✓ Muhiddin Mehî (Hacı Paşa'nın *Teshîl*'ini *Nazmü't-Teshîl* adıyla şiir diline aktarmıştır)
 - ✓ Halîmî (Farsça manzum bir tıp kitabı yazmıştır)
 - ✓ Isfahanlı Gıyâs bin Muhammed (1490'da Farsça *Mir'âtü's-Sıhha* adlı eserini II. Bâyezid'e sunmuştur)

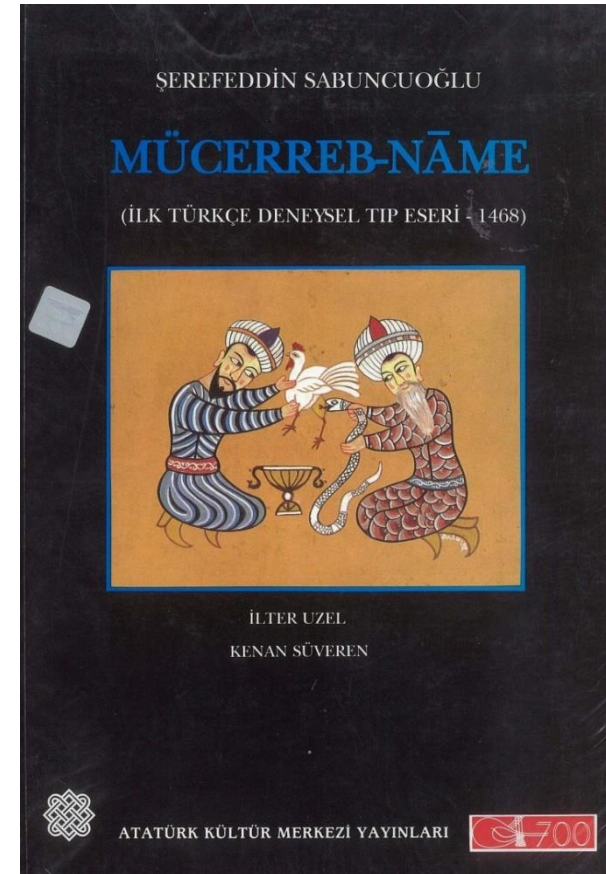
Şerefeddin Sabuncuoğlu (1386-1468'den sonra)

- ✓ **Cerrâhiyyetü'l-Hâniyye** (1465)
- ✓ Zehrâvî'nin **Tasrîf**'inin 30. bölümünün çevirisi olmakla birlikte kendi deneyimlerini de ekleyerek çevirdiği/yazdığı Türkçe bir cerrahname
- ✓ Kitabın en önemli özelliği cerrahi aletleri ve cerrahi tekniklerin insan üzerindeki uygulamalarını gösteren resimler

Şerefeddin Sabuncuoğlu (1386-1468'den sonra)

- ✓ **Mücerrebname** (1468)
- ✓ 82 yaşında, uzun süren meslek yaşantısının deneyimlerini içine alan bu eser, tıpta kullanılan ilaçların hap, merhem, şurup, toz, lavman, macun, yakı vb. hazırlanış şekline göre on yedi başlık altında toplayan bir farmakoloji kitabı
- ✓ **Mücerrebname** Türk tıbbının ilk deneysel kitabı

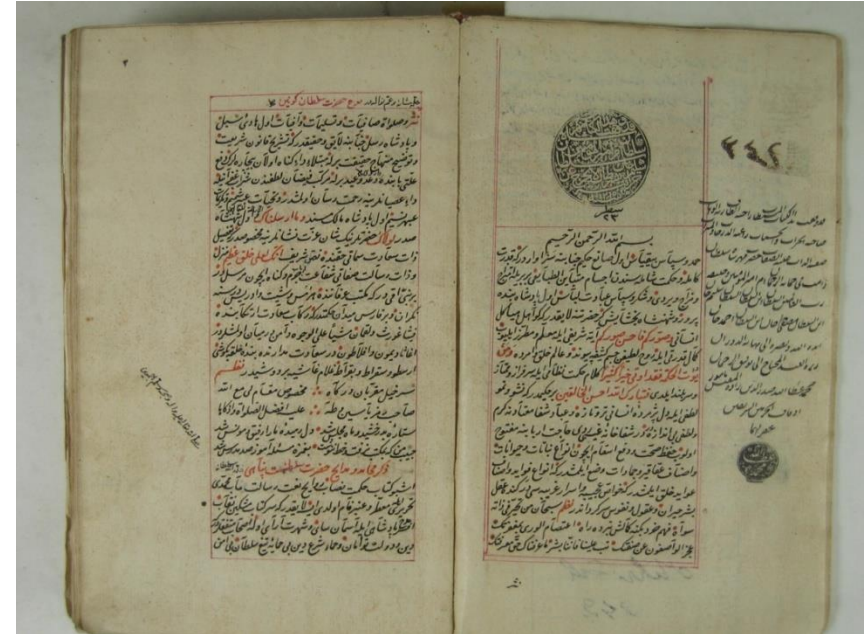
İslâm tababetinin devamı olan Klâsik Dönem

Emir Çelebi (ö. 1648)

- Edirne'de doğmuş ve hekimliğe aşırı ilgisinden dolayı devrin önemli tıp merkezlerinden Kahire'ye gitmiş
- Mısır'da öğrenimini tamamladıktan sonra Kalavun Dârüşşifâsı'nda hekimlik
- İstanbul'a gelip (1622) padişah IV. Murad'ın dikkatini çekince, 1629'da hekimbaşılık görevi

Emir Çelebi (ö. 1648)

- **Enmûzecü't-Tıb**
- 1624'de vezir Recep Paşa adına
- *Vesâya-yı hükemâ-i selef ve etibbâ-i halef* başlıklı son bölümünde
- **Hekimlere deontolojik öğütler verir ve anatomi öğrenimi için teşrîh (diseksiyon) yapmalarını söyler**

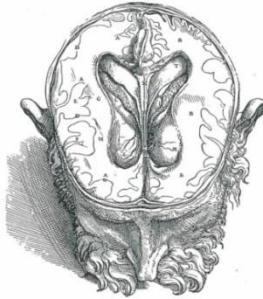
Şirvanlı Şemseddin İtâkî (XVII. yy)

- ***Teşrîhü'l-ebdân*** (1632)adlı anatomi kitabıyla meşhur
- Osmanlı döneminde yazılmış ender anatomi kitaplarından biri
- Resimli olması nedeniyle büyük bir öneme sahip
- Eserin içeriğinde ve anatomi şemalarının bir kısmında Batı etkisi görülmekte

Şirvanlı Şemseddin İtâkî (XVII. yy)

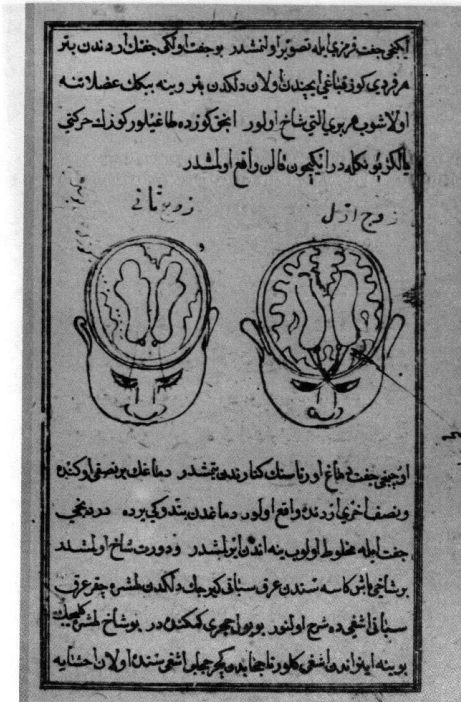
DE HUMANİ CORPRIS FABRİCA,
1543

TEŞRÎHÜ'L-EBDÂN, 1632

ŞEMSEDDİN-İ İTÂKÎ'NİN RESİMLİ ANATOMİ KİTABI

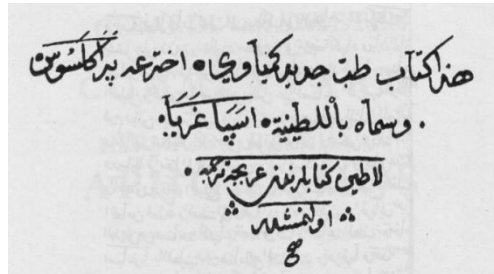
261

Resim 7 – Beyin kesitleri (optik kısmaya işaret edilmiştir) (İtâkî, nüsha 1).

Sâlih bin Nasrullah (ö. 1669)

- ✓ Önceleri *Fatih Dârüşşifâ'*sında hekim, 1656'da *hekimbaşı*
- ✓ Batı tıbbını Osmanlı tıbbına tanıtan ilk hekimlerden
- ✓ **Paracelsus**'un bazı kitaplarını çevirmiş ve yorumlamış
- *Hazâ Tıbb-i Cedîd-i-Kimyâvî Ahtere'ahu Parakelsus ve Semmahu bi'l-Lâtiniye Espagiria*

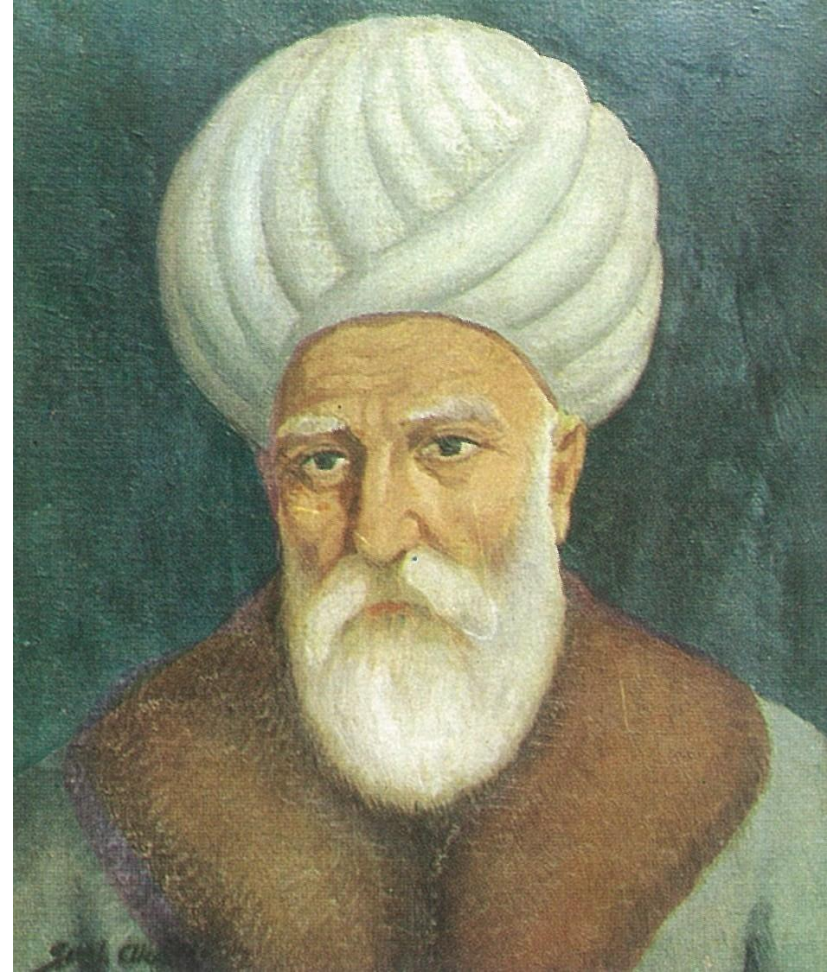
İslâm tababetinin devamı olan Klâsik Dönem Şaban Şifâî (ö. 1705)

- ✓ Saray hekimliği, Ordu hekimbaşılığı, Süleymaniye Dârüşşifâsı başhekimliği ve kadılık
- ◆ ***Tedbîrü'l-Mevlûd***
 - ✓ 1701'de yazılmış
 - ✓ Doğum ve çocuk hastalıkları konusunda Osmanlı Devleti'nde yazılan ilk eser

Gevrekzâde Hâfız Hasan (ö. 1801)

- ✓ 1727'de İstanbul'da doğmuş, medresede okurken tıp ilmiyle de ilgilenmiş
- ✓ Süleymaniye Tıp Medresesinde başhekimlik görevi
- ✓ Batıya açılışın başladığı dönemde İslâm tıbbının son temsilcisi

Gevrekzâde Hâfız Hasan (ö. 1801)

- ◆ 1769 yılında Rusya seferi sırasında ordu hekimbaşılığına atanmış, birkaç sene çalıştığı bu görevi sırasında orduda yaygın olan dizanteri salgınında, elli yıl önce yazılmış Bursalı Ali Münşî'nin ipecacuanha (altın otu) tavsiyesine rağmen, klasik kaynaklara dayanan tedavisi nedeniyle sonuç alamamış

Ankara Tıp Fakültesi
Tıp Tarihi Enstitüsü
No. 1

XVIII. Yüz Yıl Türk Hekimlerinden
Bursalı Ali Münşî'nin

IPECACUANHA Monografısı

Bugünkü dile çeyiren
Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk

I. KLÂSİK DÖNEM OSMANLI TIBBI

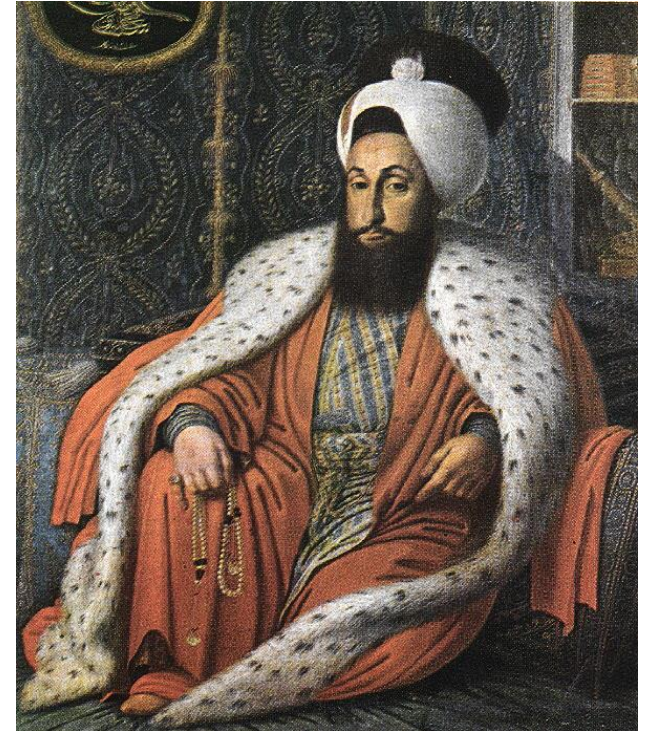
- B. BATI TIBBİNİ TANIMA VE TERCÜME DÖNEMİ (1730-1827)

Eğitimde Yenileşme Çabaları

- ◆ Avrupa dillerini bilen bazı hekimler Batı'da yeni tıp anlayışını temsil eden eserlerden çeviri yapma ya da alıntılarla kendi yorumlarını katarak tıbbî eserler yazma çabasında
 - **Ali Münşî**
 - **Subhizâde Abdülaziz**
 - **Abbas Vesîm**
 - **Şânîzâde Mehmed Atâullah**
- ◆ XIX. yy. başında Süleymaniye Tıp Medresesi'nde tıp eğitimi ise sürmekte

Eğitimde Yenileşme abaları

- **Sultan III. Selim**
- 18 Şubat 1805'de diğer reformlarının yanı sıra *donanmanın hekim gereksinimini karşılamak ve hastalarını tedavi için* Kasımpaşa'da bir *eğitim hastanesi (ispitalya)* [kadrosunda bir hekim ve bir cerrah vardı]
- Yanına teorik tıp ve cerrahi eğitimi verecek *tabihâne* binası
- *Tersane Tıp Mektebi / Tersane Tabibhanesi*

Eğitimde Yenileşme Çabaları

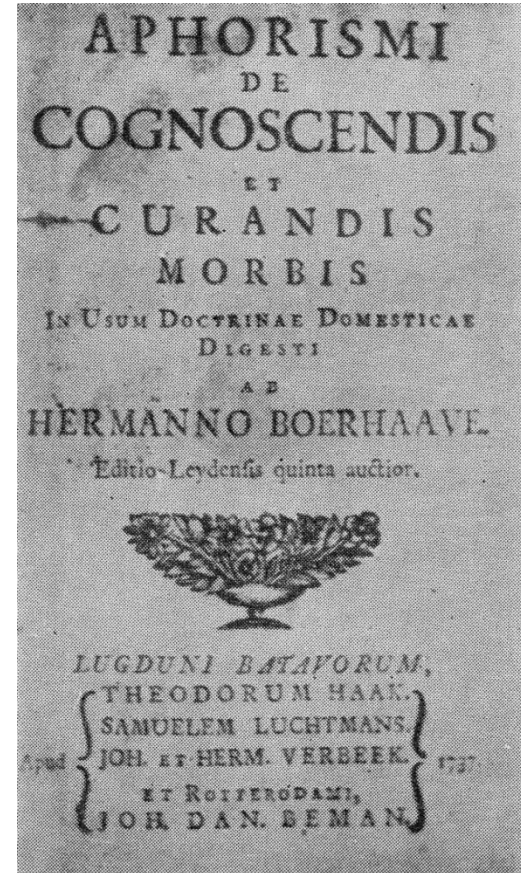
- ◆ **Tabibhâne'**nin 1807 tarihli nizamnamesine göre:
 - ✓ **Tıp eğitimi İtalyanca yapılacak** (Öğrencilerin çoğu eczacı dükkanlarında çalıştığı için İtalyancaya aşına olduklarından ve bu dille yazılı kitapların temininde güçlük çekilmeyeceği gerekçesiyle)
 - ✓ Eğitim için gerekli alet ve kitaplar Avrupa'dan getirilecek
 - ✓ Viyana, Paris ve Londra'dan getirilecek kitap ve dergiler için **tabibhâne**de bir **kütüphane** kurulacak
 - ✓ Anatomi dersinin ne şekilde verileceği, ölümlerin nereden sağlanacağı, öğrencilerin gece ve gündüz nöbetleri, **tabibhâne**de kalacak olanların yeme içme masraflarının **Tersâne-i Âmire** hazinesinden ödeneceği karara bağlanmış
 - ✓ Eğitimi tamamlayanlar devlete **dört yıl mecburi hizmet** yapacak

Eğitimde Yenileşme abaları

- ◆ Bu okul devletin içine dűştűđű siyasi kargaşaya, ۆzellikle ***Kabakçı Mustafa isyanı*** ile çalıřamaz durumda
- ◆ 1808'de ***Alemdar vakası*** sonrasında ***Tersane Tıp Mektebi*** alışmaları durmuş
- ◆ 1822 Kasımpaşa yangını ile de binaları da ortadan kalkmış

Subhizâde Abdülaziz (1735-1783)

- *Kıta'ât-u Nekâve fî Tercemet-i Kelimât-ı Boerhâve*
- Hollanda'lı hekim Boerhaave'nin *Aphorismi de Cognoscendis et Curandis Morbis in Usum Doctrinae Domesticae Digesti* (1709) isimli eserinin Türkçe çevirisi

Suphizâde Abdülaziz (1735-1783)

- «Osmanlı tıbbında Avrupa tıbbına ait ilk derli toplu eser»
- Harvey'in kan dolaşımından açık olarak bahseder
- *Anevrizma, mania, melankolia, iskorbüt, gangren, rahitis* gibi bazı Latince tıbbi terimler aynen kullanılmış

Şânîzâde Mehmed Atâullah (1771-1826)

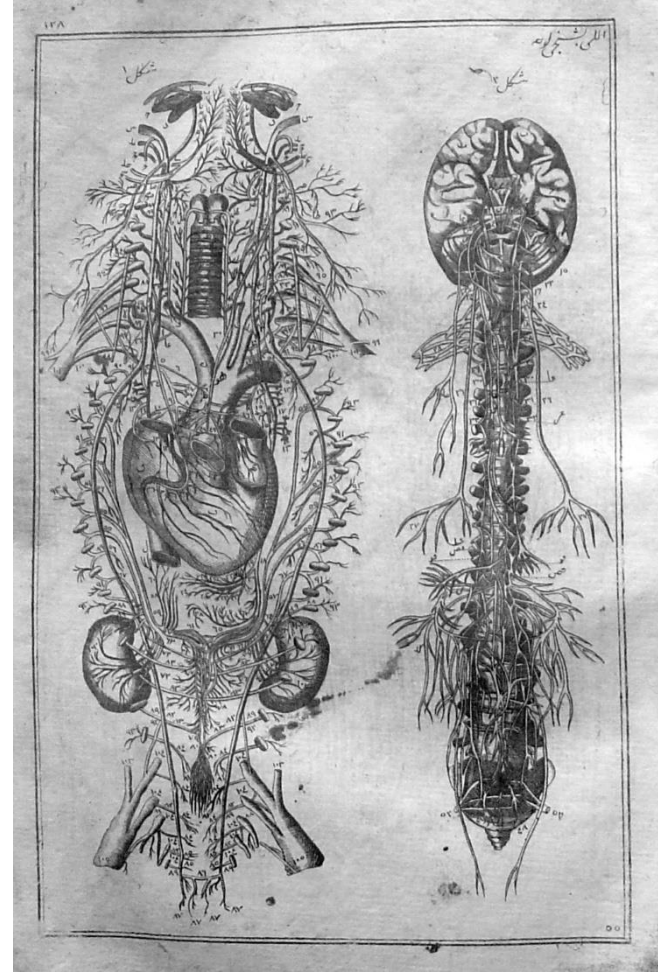
- ✓ İstanbul'da doğmuş
- ✓ Medrese eğitiminden sonra **Mühendishâne** ve **Süleymaniye Tıp Medresesi**'nde okumuş
- ✓ 1819'da vakanüvisliğe atanmış
- ✓ Beşi tıp, ikisi matematik, biri tarih, biri edebiyat, dördü askerlik, biri coğrafya olmak üzere 14 esere sahip

Şânîzâde Mehmed Atâullah (1771-1826)

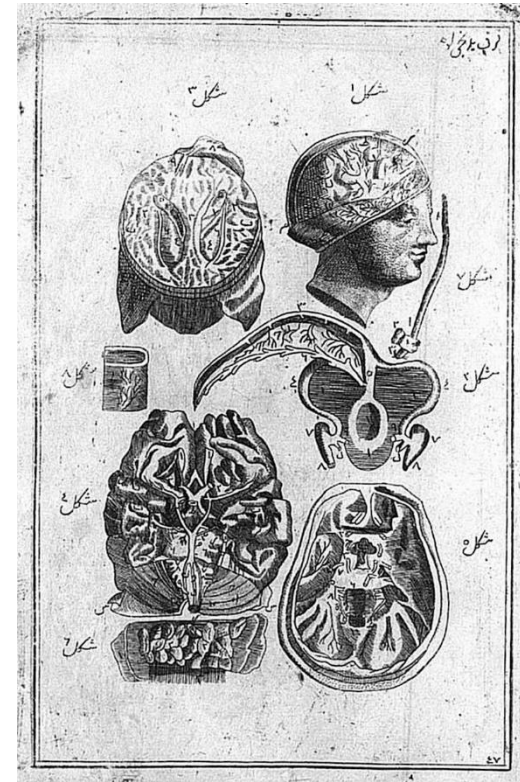
◆ *Hamse-i Şânîzâde*

1. *Mir'âtü'l-Ebdân fî Teşrîh-i Âzâi'l-İnsân* (anatomi)
 2. *Usûlü't-Tabî'a* (fizioloji)
 3. *Miyârü'l-Etibbâ* (patoloji)
 4. *Kânûnü'l-Cerrâhîn* (cerrahi)
 5. *Mizânü'l-Edviye* (farmakoloji)
- İlk üçü 1820 yılında İstanbul'da, *Kânûnü'l-Cerrâhîn* ise 1828'de Mısır'da basılı

Şânîzâde Mehmed Atâullah (1771-1826)

- ◆ 56 anatomik levhayı içeren ***Mir'âtü'l-Ebdân*** modern anlamda hazırlanmış ve basılmış ilk anatomi kitabı
- ◆ ***Usûlü't-Tabî'a*** ise Türkiye'de basılmış ilk fizyoloji kitabı

II. BATIYA AÇILIŞ, MODERNLEŞME DÖNEMİ

Batiya açılış, modernleşme dönemi ÇAĞDAŞ TIP EĞİTİMİNİN BAŞLAMASI

- **Mustafa Behçet Efendi'nin** üçüncü hekimbaşılığı sırasında (1823-1834)
 - Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra
 - Çağdaşlaştırılmaya çalışılan ordunun hekim ve cerrah gereksinimini karşılamak amacıyla
- **14 Mart 1827'de**
 - Vezneciler'deki Tulumbacı Konağı'nda
- ***Tıbhâne-i Âmire (Dârü't-Tıbb-ı Âmire)*** ve ***Cerrâhhâne-i Mamûre (Âmire)***

ÇAĞDAŞ TIP EĞİTİMİNİN BAŞLAMASI

- Öğretimin istenen düzeyde çağdaş bir kimlik kazanamaması üzerine yeni bir düzenleme ile
- Okul 1838'de ***Galatasaray***'ndaki ***Enderûn Ağaları Mektebi***'ne taşınmış
- 1839'da Viyana'dan ***ders nazırı ve muallimi*** olarak **Bernard**'ın katılımıyla ve yeni bir düzenleme ile ***Mekteb-i Tıbbiyye-i Adliye-i Şâhâne*** adını almış
- 17 Şubat 1839'da açılmış
- Öğretime 11 Mart'ta başlamış

ÇAĞDAŞ TIP EĞİTİMİNİN BAŞLAMASI

- ***Mekteb-i Tıbbiyye-i Adliye-i Şâhâne***
- Avrupa'da tıp eğitimi görmüş ve Fransızca bilen hocaların görev aldığı bu dönemde
 - ✓ Eğitim dili Fransızca
 - ✓ Botanik bahçesi
 - ✓ Aylık tıbbi dergi
 - ✓ Temel bilimler laboratuvarları
 - ✓ Diseksiyon
- Bu görünümleri ile ***modern bir tıp fakültesi*** kimliği
- İlk mezunlar 1843'de

ÇAĞDAŞ TIP EĞİTİMİNİN BAŞLAMASI

- ◆ **1839 Tanzimât-ı Hayriyye Fermânı**yla azınlıkların **Tıbhâne-i Âmire**'ye girme hakkı kazanmasıyla, yabancı dil bilgileri nedeniyle, hoca ve öğrencilerin çoğunluğu yerli gayrimüslimlerden oluşmakta
- ◆ Okul müdürü **Cemâleddin Mehmed Efendi**, Türklerden hekim yetişmemesini okulda yabancı dilde eğitime bağlamakta
- ◆ Tıp kitaplarını Türkçeye çevirebilecek kadronun hazırlanması amacıyla, 1857'de Türk öğrencilerin en başarılı ve çalışkanlarından özel bir sınıf (mümtaz sınıf) oluşturulmakta
- ◆ Ancak gayrimüslim hocaların muhalefeti sonucu, iki yıl sonra okuldan ayrılmak durumunda

ÇAĞDAŞ TIP EĞİTİMİNİN BAŞLAMASI

- ◆ Bu sınıfın kapanması **Hayrullah Efendi** döneminde
- ◆ ***Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniyye***
- ◆ 1862 yılında **Kırımlı Aziz, İdris, Hüseyin Remzi, Mehmed Nazîf, İbrâhim Lütfi, Hüseyin Sabri, Vâhit** ve **Emîn**'in aralarında bulunduğu mümtaz sınıf öğrencileri tarafından ve 1865'de hocaları **Binbaşı Dr. Ahmet Bey**'in katılımıyla

KIRIMLI AZİZ BEY

ÇAĞDAŞ TIP EĞİTİMİNİN BAŞLAMASI

- ***Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniyye'*** nin amacı
 - Tıp eğitiminin Türkçe olması
 - Tıp kitaplarının Türkçeye tercüme edilmesi
 - Tıp bilgilerinin tartışıldığı Türkçe bir derginin yayınlanması
- ***Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniyye'*** nin çabalarına Namık Kemâl'in katkılarıyla Türkçe tıp eğitim ve öğrenimi mücadelesi önem kazanmış

ÇAĞDAŞ TIP EĞİTİMİNİN BAŞLAMASI

Sonrasında

- 1866 yılında sivil sağlık işleri için hekim yetiştirmek üzere **Türkçe tıp eğitimi** veren **Mekteb-i Tıbbiyye-i Mülkiye** açılmış ve 1867 Mart'ında eğitime başlanmıştır
- 1870 yılında da Askerî Şûra başkanı **Es'ad Paşa**'nın çabaları ile **Askerî Tıbbiyye**'de de Türkçe eğitim kararı alınmıştır
- Böylece 31 yıl süren Fransızca tıp öğrenimi sonlanmıştır

Mustafa Behçet Efendi (1774-1834)

- ✓ İstanbul'da doğmuş,
Medrese eğitiminden
sonra 18 yaşında müderris
- ✓ Divân-ı Hümâyûn
tercümanı **Yahya Naci
Efendi**'den Latince,
İtalyanca
- ✓ 1795'de saray hekimi
- ✓ Üç kez hekimbaşı (1803-
1807, 1817-1821, 1823-
1834)

Mustafa Behçet Efendi (1774-1834)

- ✓ **Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye'nin** teşkilatlanması
- ✓ **14 Mart 1827'de** Tıbhâne-i Âmire ve **Cerrahhâne-i Âmire'nin** kurulması
- ✓ **Karantina tedbirlerinin** ülkeye yerleştirilmesi hizmetleri arasında
- ***Risâle-i Telkîh-i Bakarî*** (Çiçek Aşısı Risâlesi): Jenner'in eserinin tercümesi
- ***Vezâif-i Â'zâ***: Antonio Caldani'nin ***Fisiologicae*** eserinin tercümesi (1796)
- ***Kolera Risâlesi***: 1814 Kolera salgını nedeniyle
- Arapça ve Almancaya çevrilmiş, 1831'de basılmış

Abdülhak Molla (ö. 1854)

- ✓ **Mustafa Behçet Efendi'nin kardeşi**
- ✓ **1834'de Hekimbaşılık ve Tıbhâne-i Âmire Başkanlığı**
- ✓ **1839'da Anadolu Kazaskeri**
- ✓ **Aynı yıl ikinci kez hekimbaşı ve yeni kurulan Karantina İdâresi'nin yöneticisi**
- ✓ **1848'de Meclis-i Ma'ârif-i Umûmiye Nâzırı**
- ✓ **Aynı yıl üçüncü kez hekimbaşı - 1849'a kadar**

Abdülhak Molla (ö. 1854)

- ✓ Klasik Osmanlı medrese eğitimi ile yetişmiş olmasına karşın
- ✓ Batıda gelişen tıbbın önemini kavramış
- ✓ Yeni açılan tıp mektebinin çağdaş bir eğitim kurumu olması için çabalamış
- ✓ Avusturya'dan Tıbbiyenin başına getirilen Bernard'a yardımcı olmuş
- ✓ Karantina teşkilatının kurucuları arasında bulunmuş
- ✓ Ordu mensuplarına çiçek aşısı zorunluluğu getirmiş

Batiya açılış, modernleşme dönemi

KURUMLAR-Hastaneler

- XIX. yy.da klasik Osmanlı Dârüşşifâları işlevlerini değiştirerek akıl hastalarının barınağı olarak kullanılmakta
- Toplumun tedavi gereksinimi için yine bu yüzyılda askerî ve sivil hastaneler kurulmakta
- ◆ **Sivil Hastaneler**
 - ✓ *Medine Pertevniyal Vâlide Sultan* (1876)
 - ✓ *Ruscuk Gurebâ* (1863)
 - ✓ *Selânik Hamîdiye* (1900)
 - ✓ *Konya Gurebâ* (1900)
 - ✓ *İzmir Gurebâ-i Müslimîn* (1850)
 - ✓ *Şam Hamîdiye Gurebâ* (1899)
 - ✓ *İstanbul Bezmiâlem Valide Sultan* (1843)
 - ✓ *İstanbul Hamîdiye Etfâl* (1899)
 - ✓ *İstanbul Beyoğlu* (1865)
- ◆ **Askeri Hastaneler**
 - ✓ *İstanbul Haydarpaşa, İzmir, Şam* (1847)
 - ✓ *Halep Ramazaniye, Vidin* (1814)
 - ✓ *Ruscuk, Kosova* (1889)
 - ✓ *Trabzon* (1883)

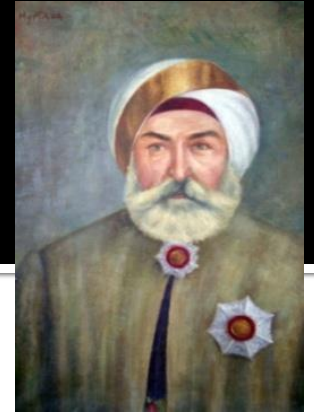
KURUMLAR-Hekimbaşılık

- ◆ ***Bâb-ı Seraskerî***'de ***Sıhhiyye Dâiresi***'nin kurulmasıyla (1837) askerî;
- ◆ ***Meclîs-i Umûr-ı Sıhhiyye*** (Karantina meclisi)'nin kurulmasıyla (1838) salgın hastalıklarla mücadele;
- ◆ ***Mekteb-i Tıbbiyye***'de kurulan ***Meclis-i Umûr-ı Tıbbiyye***'nin (1840) de ülkedeki hekimleri imtihan, ilaç imalathanelerinin kontrol ve tıbbi sorunların çözümünü üstlenmesiyle, sayılan bu yetkileri elinden alınan hekimbaşılık ***Seretibbâ-i Şehriyâri***'ye (1844) dönüştürülmüş
- ◆ **1850 yılında Sultan Abdülmecit'in iradesiyle lağvedilmiş**
- ◆ Saltanatın kaldırılışına kadar görevi saray hekimliği ile sınırlandırılmış

KURUMLAR-Karantina

- ✓ **Karantina** uygulaması ilk kez 1377 yılında İtalya'da
- ✓ Sonra Avrupa'nın hemen tüm liman şehirlerinde uygulamada
- ✓ Salgın hastalıklardan korunabilmek için salgın bölgelerinde kişisel özgürlüklerin kısıtlanması için ilk ciddi girişim XIX. yy'da
- ✓ Avrupa devletlerinin bulaşıcı hastalıklara karşı ciddi önlemler almak için düzenlediği toplantıların başlangıcı 1861
- ✓ Üçüncüsü 1866'da İstanbul'da

KURUMLAR-Karantina

- ✓ Osmanlı Devleti'nde 1831 yılında İstanbul'da koleranın ortaya çıkışıyla bazı tedbirler alınmış
- ✓ **Abdülhak Molla** başkanlığında ***Karantina Meclisi*** (***Meclis-i Tahaffuz***) kurularak salgınlarla mücadele
- ✓ 1866'da İstanbul'da toplanan milletlerarası sağlık konferansı sonrası hazırlanan **1867 Kolera Nizâmnâmesi** yüzyılın sonuna kadar yürürlükte

Çiçek Aşısı

- ✓ Hindistan'da ve Çin'de bin yıl önce hafif çiçek çıkarmış hastaların püstüllerinden alınan irinler kullanılmakta
- ✓ Orta Asya, Kafkasya ve Anadolu'da bu geleneği sürdüren topluluklar
- ✓ Çiçek çıkaran hastaların iltihaplarını aşı yapılacak kimsenin derisinde oluşturulan bir çizige sürerek, kişinin çiçek hastalığını geçirmesini sağlamakta:

Variolation

- ✓ Çiçeğe yakalananlar hastalığı hafif atlattmakta
- ✓ Ancak bazen istenmeyen kötü sonuçlar

Çiçek Aşısı

- ✓ **Lady Montagu** (1689-1762), Edirne'de bu aşılamaı görmüş, çocuklarını aşılatmış ve bunu 1717 yılında İngiltere'de bir arkadaşına bildirmiş
- ✓ Çiçek aşısında bilimsel yöntem İngiliz hekim **Edward Jenner** tarafından **1798**'de
- ✓ Yöntem, inek çiçeğine tutulmuş hayvandan insana bulaşan ya da bulaştırılan lezyondaki sıvının, diğer bir insana aşılanmasıyla çiçeğe karşı bağışıklık geliştirilmesi: ***Vaccination***

Çiçek Aşısı

- ✓ Jenner'in eserinin tercümesi Hekimbaşı **Mustafa Behçet Efendi** tarafından ***Risâle-i Telkih-i Bakarî*** adıyla İtalyancasından (1801)
- ✓ ***Şânîzâde Mi'yârü'l-Etîbbâ'***sında ayrı bir başlık halinde bu konuya değinmekte
- ✓ Böylece Jenner'in çiçek aşısı yöntemi Osmanlı Devleti'nde

Batıya açılış, modernleşme dönemi

XX. yüzyıl

- XX. yy'ın başında Şam'da 1903 yılında **Şam Mekteb-i Tıbbiyye-i Mülkiyesi** adıyla bir tıp fakültesi
- Din ve mezhep farkı gözetmeksizin yöre halkına ve çevre vilayetlerde Osmanlı uyruğu olsun olmasın herkese açık
- Suriye'nin 1918'de Osmanlı yönetiminden ayrılışına kadar 529 doktor ve eczacı

Batıya açılış, modernleşme dönemi

XX. yüzyıl

- ◆ XIX. yy. sonlarında Alman etkisi
- ◆ Askerî tıp okulunun **Deycke** ve **Rieder** yeniden düzenlenmesi, **Gülhâne Tatbikat Hastanesini** kuruluşu
- ◆ Çağdaş bir tıp mektebi için Haydarpaşa'da yeni bir bina yapılması

Batıya açılış, modernleşme dönemi

XX. yüzyıl

- ◆ 1908'de Meşrutiyet'in ilanından sonra **Cemil Paşa (Topuzlu)** ile **Babanzâde İsmail Hakkı'nın** çabalarıyla 1909 yılında sivil ve askerî tıp okulları birleştirilmekte
- ◆ Haydarpaşa'da tamamlanan yeni binada İstanbul **Dârülfünûnu'nun** bir fakültesi olarak eğitime devam

CEMİL TOPUZLU (1868-1958)

Kaynak

PROF. DR. ALİ HAYDAR BAYAT
(1941-2006)

İZMİR: SADE MATBAA, 2003

